

Jana Hrbková

KNIHOVNY
jako zdroj
primárních
informací

PRACOVNÍ SEŠIT

INFORMACE
PRO ROZVOJ DEMOKRATICKÉ
SPOLEČNOSTI

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Jana Hrbková

KNIHOVNY
jako zdroj
primárních
informací

pracovní sešit k projektu IRDS
výukový blok č. 5

2019

Obsah

- I. Několik slov o globalizaci / 2
- II. Čím se zabývá ekonomie / 4
- III. O číslech a jejich porovnávání / 7
- IV. Interpretace ekonomických jevů / 12
- V. Co nám (ne)říkají údaje v procentech / 19
- VI. Závěr / 23

I. Několik slov o globalizaci

Současný svět můžeme charakterizovat různě v závislosti na tom, co se nám na něm líbí či nelíbí, anebo která jeho stránka je předmětem našeho zájmu. Je propojený, globální, dynamicky se měnící, hektický, nebezpečný, bohatý, vystaven klimatickým změnám, zamořen nebezpečnými látkami, ohrožen teroristickými útoky, zahlcen informačními technologiemi atd. V médiích se často mluví o globalizaci a globálních problémech, přičemž se zjevně předpokládá, že každý ví, co to je, a proto není nutné tyto pojmy vysvětlovat. A pokud se přece jenom někde v textu nějaké definice objeví, jsou zpravidla jednoduché a krátké, ačkoliv se týkají jevů, které jsou složité, komplikované, neexaktní a stochastické.

Úkol 1

Pokuste se charakterizovat následující pojmy:

a) exaktní

b) stochastický

c) globalizace

d) globální problémy

Řešení úkolu 1

- a) Exaktní - znamená opírající se o přesná měření a kvantifikace. Exaktní vědy jsou například matematika a fyzika. Proti tomu společenské vědy, ke kterým patří například ekonomie, psychologie, sociologie, politologie apod., jsou neexaktní.
- b) Stochastický - znamená vyskytující se náhodně, neurčitě, mající v sobě prvky, které se objevují s určitou pravděpodobností.
- c) Globalizace - je složitý a rozporuplný proces, v rámci kterého se různé společenské vztahy a procesy vzájemně ovlivňují a podmiňují. Toto ovlivňování se týká všech stránek života společnosti (ekonomické, sociální, politické, kulturní aj.), ale rovněž přírody a životního prostředí. Jevy a procesy jsou v důsledku globalizace podmíněné a provázané nejenom uvnitř jednotlivých zemí, ale v celosvětovém měřítku.
- d) Globální problémy - se týkají celého lidstva a jejich řešení předpokládá spojené úsilí lidí na Zemi. Ke globálním problémům patří například ekonomická zaostalost a chudoba, ekologické problémy, řešení otázek války a míru, terorismus, migrace a mnoho dalších.

II. Čím se zabývá ekonomie

Jak již bylo uvedeno, globalizace ovlivňuje společenské vztahy a hluboce zasahuje do ekonomiky a ekonomického života společnosti. Pojmem ekonomika neboli hospodářství označujeme soustavu ekonomických procesů a činností uskutečňovaných na určitém území. K ekonomickým činnostem patří například výroba zboží, poskytování služeb, různé formy obchodu, peněžní a finanční služby, stavební činnosti, různé oblasti zemědělství, lesnictví a mnoho dalších. Ekonomické problémy zkoumají různé ekonomické vědy: účetnictví, ekonomická statistika, podniková ekonomika, finance, teorie plánování, marketing, manažerská ekonomika apod. Východiskovým zdrojem poznatků pro ekonomické vědy je ekonomie tj. ekonomická teorie. Ekonomii lze definovat jednoduše - jako vědu zabývající se hospodařením se zdroji, jež jsou k dispozici v omezené míře, to znamená, že jsou vzácné. Základním ekonomickým problémem je problém vzácnosti a s tím související problém volby. Ekonomický způsob uvažování znamená snažit se dosáhnout vytyčeného cíle s co nejmenším množstvím zdrojů (peněz, času, úsilí, materiálu, energie a dalších) anebo jinými slovy, snažit se z toho, co máme k dispozici, získat co nejvíce.

Úkol 2

Adjektivum „ekonomický“ má několik významů. Uved'te tři z nich a použijte je vhodně ve větách.

a) ekonomický =

Příklad použití ve větě v uvedeném významu:

b) ekonomický =

Příklad použití ve větě v uvedeném významu:

c) ekonomický =

Příklad použití ve větě v uvedeném významu:

Ekonomická teorie čerpá a využívá poznatky z mnoha jiných věd, například ze statistiky, matematiky, politologie, psychologie, sociologie a dalších. Označujeme ji jako interdisciplinární vědu. I když se v ekonomii používá řada exaktních matematických postupů a výpočtů, je ekonomická teorie neexaktní vědou.

Úkol 3

Vysvětlete, proč nemůžeme ekonomii považovat za exaktní vědu.

(Možné) řešení úkolu 2¹

a) ekonomický = úsporný, hospodárný

Příklad použití ve větě v uvedeném významu:

Tato nová technologie je opravdu ekonomická, při jejím použití se spotřebuje o polovinu méně elektrické energie, než tomu bylo při dříve používaném technologickém procesu.

b) ekonomický = týkající se ekonomiky tj. hospodářství

Příklad použití ve větě v uvedeném významu:

Ekonomický růst nemusí být vždy provázen ekonomickým rozvojem.

c) ekonomický = týkající se ekonomické teorie

Příklad použití ve větě v uvedeném významu:

Zákon klesající poptávky patří k základním ekonomickým zákonům.

¹ Řešením mohou být i jiné významy slova ekonomický.

Řešení úkolu 3

Ekonomie hledá odpovědi na mnoho ekonomických otázek, které souvisejí s ekonomickými činnostmi - výrobou, směnou, obchodováním. I když se může zdát, že ekonomie analyzuje především kvantitativní = číselné údaje, a že její závěry jsou odrazem zejména hmotných a finančních toků mezi ekonomickými subjekty (firmami, domácnostmi a státem), jsou to v konečném důsledku vždy vztahy mezi lidmi, které ovlivňují ekonomické události, a tedy i charakter ekonomických závěrů. A vztahy mezi lidmi, vztahy mezi jednotlivci, mezi skupinami lidí či mezi jednotlivci a skupinami nejsou a nemohou být nikdy exaktní. Naše lidské volby a rozhodování se nedají vtěsnat do přesných čísel a tabulek, a proto je v závěrech ekonomických analýz vždy prostor pro různé interpretace a náhledy.

Každý den lidé hledají odpovědi na desítky ekonomických otázek a zamýšlejí se nad různými ekonomickými problémy. Ptají se například: Proč jsou tak nízké úrokové sazby? Mám vložit peníze na účet anebo nakoupit státní dluhopisy? Jak ovlivní válečný konflikt na Ukrajině vývoj cen ropy či plynu? Co by přinesl vstup České republiky do eurozóny? Mám začít podnikat anebo se mám snažit najít si lépe placené zaměstnání, když nejsem spokojen se svým platem? Jak dosáhnout zvýšení zisku a zlepšit tržní pozici mé firmy?

Pokud si myslíte, že na každou z uvedených otázek existuje jediná správná odpověď, budete možná rozladěni, protože neexistuje. Rozumět ekonomickým problémům znamená vidět souvislosti, chápat příčiny a správně předvídat důsledky určitých skutečností, a především vědět, jaké přínosy či ztráty budou spojeny s volbou určité z možných alternativ.

III. O číslech a jejich porovnávání

Skutečnost, že ekonomové se mnohem častěji, než je tomu v jiných společenských vědách, opírají o čísla, o statistická data a výpočty různých ukazatelů jak na úrovni firem, tak i celé ekonomiky, vede nezřídka k tomu, že se z jednotlivých číselných údajů, bez jejich hlubší analýzy a bez toho, aby se daly do souvislosti s jinými daty, odvozují „hluboké a dalekosáhlé ekonomické závěry“.

Určitě jste se už setkali s různými srovnáními typu: ...aby si průměrně vydělávající Čech mohl koupit auto, potřebuje k tomu tolik a tolik platů, zatím co průměrně vydělávajícímu Němci stačí pouze tolik a tolik platů..., Češi vydávají za potraviny (oblečení, kulturu, bydlení apod.) takové a takové procento ze svého měsíčního příjmu, zatím co ve Francii je to pouze tolik a tolik procent...

Podobná srovnání se mohou týkat celé řady ekonomických skutečností: toho, jak dlouho šetříme na byt, na dovolenou, kolik platíme za léky, kolik stojí lístky do divadla apod. Takováto jednoduchá srovnání jsou sice často docela zajímavá a mohou být součástí poutavých titulků v novinách či na zpravodajských serverech, jejich skutečná informační hodnota ale není velká. Proč? Než odpovíme, vyřešte nejdříve úkol 4.

Úkol 4

K dispozici jsou údaje o hmotnosti členů sportovního oddílu rozdělených do čtyř desetičlenných skupin. Skupiny mají tyto názvy:

1. skupina - Trpaslíci
2. skupina - Kolibříci
3. skupina - Obři
4. skupina - Hroši

Byla zjištěna hmotnost všech členů jednotlivých skupin a součet hmotností všech deseti členů v jednotlivých skupinách. Tady jsou výsledné hmotnosti jednotlivých skupin:

Trpaslíci váží celkem 250 kg.

Kolibříci váží celkem 200 kg.

Obři váží celkem 500 kg.

Hroši váží celkem 750 kg.

Průměrná hmotnost jednoho Trpaslíka je tedy 25 kg, Kolibříka 20 kg, Obra 50 kg a Hrocha 75 kg. Na základě daných údajů rozhodněte o pravdivosti následujících výroků.

Výrok A: Trpaslíci jsou velmi pravděpodobně podvyživeni. (P / N)

Výrok B: Kolibříci mohou být vzhledem ke své podvaze ohroženi na životě. (P / N)

Výrok C: Obři mají ideální hmotnost. (P / N)

Výrok D: Hroši jsou obézní. (P / N)

Řešení úkolu 4

V úkolu 4 byly k dispozici pouze údaje o součtu hmotností členů každé skupiny a o průměrné hmotnosti jednoho člena pro každou skupinu. Nebylo řečeno, kolik let je jednotlivým členům skupin, ani zda jsou všichni stejného věku, zda se jedná o mladší či starší děti, dospívající či dospělé členy, jakého pohlaví jsou členové skupin, kolik měří apod. To všechno jsou důležité údaje, které chybí. Pokud by například skupina Trpaslíků byla tvořena žáky prvních ročníků základních škol, pak vůbec nemusí být podvyživeni. Anebo pokud jsou například Hroši dospělými muži, nebudou nejspíš obézní. A takto bychom mohli v argumentaci pokračovat. Úkol 4, ve kterém chybí tolik důležitých informací, nemá vlastně žádné správné řešení. Anebo, jinak řečeno, správné by mohlo být jednou zaškrtnutí „P“ a jindy „N“ podle toho, o jakou skupinu by se jednalo.

Vraťme se teď k našim úvahám o ekonomických informacích. Některé „ekonomické analýzy“, které jsou publikovány v tisku anebo na internetu, jsou podobně pošetilé, jako byl náš úkol 4. Stává se to tehdy, když

jejich autoři vycházejí pouze z jednoho izolovaného ukazatele, z jednoho kvantitativního srovnání bez znalosti dalších důležitých skutečností a souvislostí. V takovýchto textech pak můžeme najít různá tvrzení, která jsou nepřesná anebo zkreslená, přičemž se zdá, že si jejich autoři ani moc nelámou hlavu nad tím, že se dopouštějí nepřipustných zjednodušení či dokonce omylů.

Abychom byli schopni správně vyhodnocovat různé situace a zvolili nejlepší z možných cest k dosažení svých cílů, je nezbytné proniknout pod povrch toho, co se zdá být jednoduché a jasné. Jednotlivá čísla, jednotlivé ukazatele, které se v médiích nezdá stávat základem hlubokých analýz a velmi jednoznačně podávaných závěrů, představují vždy jenom pověstnou špičku ledovce, nevznikly samy od sebe a mají svou historii a vývoj. Každý z ekonomických subjektů má své specifické cíle, plní své funkce, ale především má své vlastní zájmy, se kterými se identifikuje a podle kterých jedná. A v těchto vztazích se nelze opírat pouze o exaktní vzorečky a výpočty. Je potřeba vidět i to, co na první pohled třeba není moc patrné, a počítat a vyhodnocovat *náklady* a situace tak, abychom předešli zjednodušením a chybám plynoucím ze zkreslených interpretací dat.

Mezi základní (chtělo by to říct - nejzákladnější) ekonomické pojmy patří pojem náklady. V nejširším významu představují náklady to, čeho se musíme vzdát, abychom získali něco jiného. Z *účetního* hlediska náklady představují sumu, kterou musíme zaplatit za vstupy (suroviny, energii, nájemné, mzdy apod.), abychom vyrobili určitý objem výstupu (zboží či služeb). Jsou to tedy skutečně vydané peníze, které lze doložit účetní dokumentací, proto jim také říkáme náklady *explicitní*. Z *ekonomického* hlediska považujeme za náklady nejenom skutečně vydané peníze, tedy explicitní náklady, ale i *náklady příležitosti*, tedy ušlé výnosy, které bychom mohli mít z alternativního použití vlastních výrobních faktorů.

Například z kapitálu, v případě, že bychom ho sami nepoužívali při výrobě, ale pronajímali (tím ušlým výnosem by v tomto případě bylo nájemné, o které bychom přišli) anebo půjčovali (pak bychom za ušlý výnos považovali úrok, který jsme nezískali). I když náklady příležitosti nelze doložit účetními doklady a v účetnictví se tedy vůbec neobjevují, měly by být součástí našich ekonomických úvah o tom, jak nákladné jsou jednotlivé alternativy naší činnosti. Pro firmy platí: náklady příležitosti nejsou spo-

jeny s reálným výdejem peněz, nezmenšují majetek tím, že by je firmy platily, ale nákladem jsou proto, že je firmy nevydělal. Náklady příležitosti vznikají firmám z toho důvodu, že když firma zvolí jednu možnost využití vstupů, přijde o prospěch z druhé nejlepší, ale nezvolené alternativy.

Jiným typem nákladů, které by – na rozdíl od nákladů příležitosti – neměly ovlivňovat naše rozhodování, jsou *utopené náklady*. Utopené náklady představují peníze, které jsou v době, kdy děláme rozhodnutí (když probíhá naše volba) již zaplacené, a tak bychom k nim neměli vůbec přihlížet. Výběr optimální varianty by tak měl vycházet ze snahy maximalizovat rozdíl mezi budoucími přínosy a budoucími náklady, protože utopené náklady už nelze zpětně snížit ani získat zpět. Podstatu utopených nákladů nám pomůže objasnit úkol 5.

Úkol 5²

Vysokoškolák Marek se rozhodl strávit dva prázdninové měsíce na jazykovém kurzu na zahraniční univerzitě. Před odjezdem si zaplatil ubytování na koleji na celou dobu pobytu a k tomu snídaně a obědy v menze vedle školy. Protože jazyková výuka začíná každý den až od 14. hodin, našel si Marek brigádu v blízké restauraci: každý den od sedmi od rána do třinácti hodin odpoledne. Jako brigádník si může v restauraci dát zdarma jak snídani, tak i oběd. Marek brzy zjistí, že jídla v restauraci jsou mnohem chutnější než ta, která má zaplacená v menze, a navíc si v restauraci může dát k jídlu tolik, kolik chce. Bohužel Marek už nemá možnost dodatečně se „odhlásit“ z objednaných a zaplacených snídaní a obědů v menze a nemá ani možnost zaplacené jídlo prodat, protože je načteno na jeho studentské kartě. Rozhodněte, co je ekonomicky racionální chování³:

a) Když Marek bude jíst i nadále v menze, aby peníze, které za jídlo zaplatil, přece jenom nějak využil,

² Příklad je převzatý z publikace: HRBKOVÁ, J. a kol.: Společenské vědy pro techniky. Praha: Grada Publishing 2015. ISBN 978-80-247-5588-5, s. 21.

³ Ekonomicky racionální je takové rozhodnutí (volba mezi alternativami), při kterém dosahujeme vytyčeného cíle s minimálními náklady, s co nejmenší úsilím a s co nejmenším množstvím zdrojů, které musíme použít. Anebo jinak řečeno, ekonomicky racionálně jednáme tehdy, když z toho, co máme k dispozici, získáme co nejvíce.

b) Když Marek oželí zaplacené snídaně a obědy v menze a upřednostní chutnější jídlo v restauraci, kde pracuje.

Své rozhodnutí zdůvodněte.

Řešení úkolu 5

Peníze zaplacené za jídlo v menze jsou pro Marka utopenými náklady. Neměl by je brát v potaz při svém rozhodování o tom, kde bude jíst. Suma, kterou Marek zaplatil, zůstane stejná bez ohledu na to, zda si zvolí chutnější jídlo v restauraci anebo méně chutné jídlo v menze. Ekonomicky racionální je tedy druhá možnost, jíst v restauraci.

IV. Interpretace ekonomických jevů

Informace o ekonomických událostech jsou často podávány tak, aby jejich příjemcům bylo hned jasné, zda se jedná o jevy negativní, pro ekonomiku nežádoucí, anebo naopak o jevy pozitivní, přínosné a žádoucí. Přitom jsou takováto hodnocení často velmi nepřesná a zjednodušená. Mnohé ekonomické skutečnosti totiž způsobují určité skupině ekonomických subjektů náklady a ztráty, ale pro jiné jsou přínosné a prospěšné. Typickým příkladem jsou devalvace (anebo depreciace) a revalvace (anebo apreciacie) měny. Nejdříve si význam uvedených pojmů vysvětlíme.

Měnový kurz (nominální) je cena cizí měny vyjádřená v jednotkách domácí měny. Například 1 euro = 27 Kč. Na *měnovém trhu* se střetává nabídka s poptávkou po různých měnách a vytvářejí se skutečné měnové kurzy. Obchodují zde jak vývozci a dovozci zboží a služeb, tak i investoři. Kdo je ale na straně nabídky a kdo na straně poptávky? Pokud budeme za domácí považovat českou ekonomiku, budou *poptávku po Kč* představovat investoři ze zahraničí, kteří u nás chtějí investovat, a čeští vývozci (vývozci českého zboží) do zahraničí. Zároveň tyto subjekty (zahraniční investoři a čeští vývozci) vystupují na straně nabídky zahraničních měn.

Proti tomu *nabídku Kč* (a tedy poptávku po zahraničních měnách) představují čeští dovozci a čeští investoři, kteří investují v zahraničí.

Devalvace (znehodnocení) domácí měny je zvýšení nominálního měnového kurzu z rozhodnutí centrální banky. Tedy podle definice měnového kurzu je to zvýšení ceny cizí měny vyjádřené jednotkami domácí měny. Koruna by tedy devalvovala vůči euru při zvýšení kurzu, například z úrovně 1 euro = 27 Kč na 1 euro = 28 Kč.

Revalvace (zhodnocení) domácí měny je snížení nominálního měnového kurzu z rozhodnutí centrální banky. Koruna by tedy revalvovala vůči euru při snížení kurzu, například z úrovně 1 euro = 27 Kč na 1 euro = 26 Kč.

Depreciace je znehodnocení domácí měny na měnovém trhu v důsledku převisu její nabídky nad poptávkou po ní. Je to změna kurzu vyvolaná působením tržních sil (opět například z úrovně 1 euro = 27 Kč na 1 euro = 28 Kč). *Apreciace* je zhodnocení domácí měny na měnovém trhu v důsledku převisu poptávky po ní nad její nabídkou. Jedná se o změnu kurzu

vyvolanou působením tržních sil (opět například z úrovně 1 euro = 27 Kč na 1 euro = 26 Kč)⁴.

Shrnutí: Pokud koruna vůči euru posílí (dojde k její revaluaci anebo apreciaci), znamená to, že euro bude pro nás levnější, nebude tedy stát například 27 Kč, ale méně, dejme tomu 26 Kč. Když koruna vůči euru oslabí (dojde k její devaluaci anebo depreciaci), cena eura se pro nás zvýší. Například z původních 27 Kč na 28 Kč za jedno euro.

Úkol 6

Vysvětlete, jaké mohou být ekonomické důsledky posílení koruny a oslabení koruny vůči euru.

Posílení koruny:

Oslabení koruny:

⁴ Podle HRBKOVÁ, J. a kol.: Společenské vědy pro techniky. Praha: Grada Publishing 2015. ISBN 978-80-247-5588-5, s. 86-87.

Řešení úkolu 6

Posílení koruny způsobí, že se v eurech vyjádřené ceny českého zboží na zahraničních trzích zvýší. Pokud se například (při kurzu 1 euro = 26 Kč) 1 kilogram českých jablek, které stojí 26 Kč, prodával v Německu za 1 euro, po posílení koruny (dejme tomu na úroveň 1 euro = 25 Kč) bude cena jablek v Německu vyšší, tedy víc než jedno euro. To způsobí zhoršení odbytu českých jablek a ztráty pro české vývozce. Dovozci zahraničního zboží do České republiky budou ale s posílením koruny spokojeni: ceny dovozu do ČR po přepočtu na koruny klesnou. Posílení koruny může rovněž zmírnit negativní dopady růstu cen surovin, například ropy, na českou ekonomiku. Silná koruna by v tomto případě vytvářela jakýsi „polštář“, který by mohl alespoň do určité míry utlumit nárůst cen surovin na českém trhu v důsledku jejich zdražení v zahraničí. V uvedeném případě, kdyby se zvýšila cena ropy, by silná koruna „pomohla“ zmírnit nárůst cen pohonných hmot v České republice. Posílení koruny přivítají rovněž Češi, kteří si budou kupovat eura před dovolenou v zahraničí, protože za ně zaplatí méně korun.

Oslabení koruny (například z kurzu 1 euro = 26 Kč na 1 euro = 27 Kč) vyvolá pokles cen (vyjádřených v eurech) českého zboží v zahraničí a zvýšení cen zboží dováženého ze zahraničí na český trh. Levnější české výrobky by se na zahraničních trzích měly prodávat lépe, a pokud budou čeští vývozci schopni zvýšit objem vývozu, budou jejich tržby a zisky - díky oslabení české koruny - vyšší. Dovoz ale v tomto případě podraží. Zvýšení cen dovozu může vést ke zvýšení cen v České republice, a to jak v důsledku zdražení surovin, které se do ČR dovážejí, tak i kvůli vyšším cenám jiného dováženého zboží. Podražít může navíc i zboží, které je vyrobeno u nás: čeští výrobci budou mít totiž možnost, při růstu cen konkurenčního zboží ze zahraničí, také zvýšit své ceny. Oslabení koruny se projeví i na cenách zahraničních zájezdů, a rovněž při nákupu eur: Češi za ně budou při slabší koruně platit víc.

Změny měnového kurzu, to znamená střídavé posilování a oslabování měny, mají zjevně různé dopady na vývozce, dovozce, domácí výrobce a spotřebitele. Když si například kupujeme eura před dovolenou, hodila by se nám silná koruna, ale pokud nám eura zbyla a my je chceme vyměnit zpátky na koruny, tak si říkáme, zda bychom neměli se směnou počkat,

až koruna oslabí. Je jasné, že na obojím - na posílení i na oslabení koruny - lze vydělat, ale itratit. To je třeba mít na zřeteli, když čteme různé texty hodnotící změny měnového kurzu jako zcela jednoznačně přínosnou anebo naopak škodlivou ekonomickou událost. Uvedme pro ilustraci dva příklady z našich zpravodajských serverů.

Podnikatel.cz uvedl před časem článek, ze kterého vybíráme:

Vývozci doplácí na silnou korunu

Čeští exportéři přicházejí kvůli silné koruně o zisky a propouštějí proto zaměstnance. O práci už kvůli posilující měně, která včera prolomila další rekord k americkému dolaru, přišly stovky lidí. Vývozci přišli v prvním čtvrtletí kvůli silící koruně podle odhadů ministerstva obchodu a průmyslu o 65 miliard korun...

Zdroj: <https://www.podnikatel.cz/clanky/tisk-vyvozci-doplaceni-na-silnou-korunu-a/>

[citováno 9. 12. 2018].

Na serveru Týden.cz byl uveden následující text:

Koruna oslabuje. Kdy vyměnit peníze na dovolenou?

České měně se poslední dva měsíce příliš nedaří. Zatímco ještě v polovině dubna stálo euro podle kurzu České národní banky 25,26 koruny, v současnosti se kurz pohybuje okolo 25,70 koruny. U dolaru je vývoj podobný...

Zdroj: https://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/koruna-oslabuje-kdy-vymenit-penize-na-dovolenou_485018.html

[citováno 9. 12. 2018].

Jak je vidět, v článku ze serveru Podnikatel.cz je jako negativní hodnocena silná koruna, zatímco text ze serveru Týden.cz hodnotí jako negativní oslabování koruny.

K důležitým a v médiích často zmiňovaným ekonomickým pojmům patří *inflace* a *deflace*. Pojmem inflace označujeme zvýšení celkové cenové hladiny. Pokles celkové cenové hladiny se nazývá deflace. Pokud byste

se někoho na ulici zeptali, co je to inflace, velmi pravděpodobně by vám odpověděl, že je to „znehodnocení peněz“. To ale není správná odpověď, i když je pravda, že zvýšení celkové cenové hladiny vyvolává snížení kupní síly peněžní jednotky, protože za stejnou sumu peněz lze koupit méně zboží.

O znehodnocení peněz (přesněji měny) ale hovoříme v souvislosti s měnovým kurzem, když cenu cizí měny vyjadřujeme v domácí měně, jak už jsme uvedli výše v textu. Inflace je projevem makroekonomické nerovnováhy a v médiích bývá prezentována jako vážný ekonomický problém či hrozba. I spotřebitelé zaujímají vůči inflaci vesměs velmi negativní stanovisko, a to proto, že jim snižuje reálné příjmy, a tak mají dojem, že jsou neprávem ochuzováni.

Ve skutečnosti není mírná inflace (při jednociferné míře inflace, zejména pod 5 procent) zpravidla provázena vážnými ekonomickými problémy, především pokud je navíc spojena s růstem makroekonomického výstupu – hrubého domácího produktu. Když s inflací všichni počítají a přizpůsobují svá rozhodnutí její očekávané úrovni, je velmi pravděpodobné, že spolu s inflací dojde i k postupnému nárůstu nominálních mezd a úrokových sazeb, takže se sice v ekonomice bude celkově používat víc peněz, ale bez toho, aby to nějakým jiným zásadním způsobem ovlivnilo reálné ekonomické vztahy. Samozřejmě, že toto všechno platí pouze v případě mírné inflace.

Růst inflace a inflace, která je vyšší, než byla její očekávaná úroveň, vede k nejistotě, vyvolává obavy spotřebitelů, kteří mohou omezovat nákupy, protože si nejsou jisti tím, co je čeká. Firmy v souvislosti s takovouto inflací často snižují investice, protože manažeři nejsou schopni odhadovat výnosnost firemních investičních záměrů a projektů. Negativním důsledkem inflace je rovněž přerozdělování bohatství, kdy se peníze přesouvají od věřitelů k dlužníkům, kteří vracejíce své závazky v „inflačních“ penězích a vydělávají na úkor svých věřitelů.

Deflace je opakem inflace: je to pokles celkové cenové hladiny. Pokud jsme výše v textu mluvili o negativních důsledcích inflace, mohl by někdo považovat za logické, že když je inflace negativním jevem, bude naopak deflace jevem pozitivním. Nicméně pokud jste někdy slyšeli ekonomické zpravodajství, ve kterém se mluvilo o deflaci anebo o možnosti začínající

deflace v některé zemi, určitě jste si všimli, že deflace není vnímána pozitivně. O deflaci se mluví jako o něčem, co ekonomiku ohrožuje, nikoliv jako o tom, co jí prospívá.

Úkol 7

Vysvětlete, proč je deflace (tedy pokles celkové cenové hladiny) považována za jev, který ekonomiku spíše ohrožuje, než aby jí byl k prospěchu.

Řešení úkolu 7

Deflace, tedy pokles celkové cenové hladiny, může vyvolat očekávání dalšího poklesu cen a odkládání nákupů spotřebitelů, i investic firem. Můžeme to ilustrovat na krátké případové studii.

Případová studie: Dopad deflace na hospodářský růst⁵

Představme si fiktivní situaci, kdy ve Francii krachují banky, v novinách čteme o rostoucí nezaměstnanosti ve Velké Británii a televizní zprávy jsou plné reportáží o začínající recesi v Německu. Informace o nepříznivém ekonomickém vývoji v zemích západní Evropy jsou ve všech českých médiích. Rodina Chytráčkových se kvůli obavám z případné hospodářské

⁵ Podle HRBKOVÁ, J. a kol.: Společenské vědy pro techniky. Praha: Grada Publishing 2015. ISBN 978-80-247-5588-5, s. 57-58.

krize rozhodne omezit své výdaje a začne šetřit. Chytráčkovi tedy výrazně zredukují nákupy oblečení, rozhodnou se, že letos nepojedou na dovolenou a že si nekoupí nové auto. Pokud své výdaje výrazně omezí nejen Chytráčkovi, ale i jiné domácnosti, firmy a státní instituce, začnou prodejci oblečení, zájezdů, aut a dalšího zboží a služeb snižovat ceny, aby prodali alespoň něco a nezkrachovali. Dojde tedy k poklesu celkové cenové hladiny – deflaci. Následně si Chytráčkovi uvědomí, že když s nákupem auta ještě počkají, bude za čas, při klesajících cenách, výrazně levnější.

Podobně bude vzniklou situaci vnímat i výrobce nábytku, firma České prkýnko s. r. o., která snižování cenové hladiny promítne do svého plánování. Kvůli očekávání dalšího poklesu cen se firma rozhodne odložit plánovanou výstavbu nové výrobní haly. Odložení výstavby výrobní haly firmou České prkýnko však ve skutečnosti neznamena pouze odložení navýšení výrobní kapacity a možnosti vyrábět a prodávat více výrobků; znamená také odložení zakázky pro stavební firmu, která by halu stavěla, odložení odběru většího množství dřeva od dodavatelů a odložení vzniku nových pracovních míst v nově postavené hale.

Jak vidíme, deflace, původně vyvolaná obavami z hospodářské krize, se sama může stát brzdou ekonomického růstu a příčinou poklesu hrubého domácího produktu – tedy recese.

V. Co nám (ne)říkají údaje v procentech

Zdrojem chyb při analýze ekonomických údajů může být i nesprávná interpretace relativních veličin. Podívejme se například na údaje o tempu růstu hrubého domácího produktu. Hrubý domácí produkt je peněžní hodnota všech finálních statků a služeb, vyprodukovaných za určité období (například za rok) na území určitého státu domácími i zahraničními výrobci. Velmi podobný je ukazatel hrubý národní produkt, který představuje peněžní hodnotu všech finálních statků a služeb, vyprodukovaných za určité období (například za rok) domácími výrobci nejen na území určitého státu, ale i v zahraničí. Hrubý domácí produkt charakterizuje celkovou produkci (výstup) ekonomiky. Neurčujeme ho však jako sumu všech statků a služeb, ale pouze jako součet finálních statků a služeb, tj. těch, které slouží ke konečné spotřebě. Statky, které jsou dále používány ve výrobě, tj. meziproducty (mezispotřeba) k hodnotě hrubého domácího produktu samostatně nepřipočítáváme. Je pochopitelné, že meziproducty se v hrubém domácím produktu nakonec musí objevit, ale aby tam byly jenom jednou, musí být započítány až v ceně finálních statků, a nikoliv ještě navíc jako samostatné výstupy.

Tempo růstu hrubého domácího produktu udává, o kolik procent se meziročně zvýšila hodnota vytvořeného hrubého domácího produktu. Pokud by například hrubý domácí produkt v České republice rostl meziročně o 1%, byla by dynamika ekonomického růstu nižší, než kdyby bylo tempo růstu například 5%. To je zřejmá skutečnost a není potřeba ji dále vysvětlovat. Hodnota tempa růstu hrubého domácího produktu, tedy meziroční v procentech vyjádřená změna jeho úrovně, je samozřejmě určena absolutní velikostí základu, ze kterého procenta počítáme. I toto je zřejmý fakt. Co ale na první pohled zřejmé být nemusí je skutečnost, že ekonomický růst, který je vyjádřen stejným počtem procent, neznamena totéž u odlišně velkých a odlišně bohatých ekonomik. Příčinou vysokého tempa růstu v některých zemích může být jednoduše skutečnost, že základ pro výpočet počtu procent byl velmi malý. Můžeme to vysvětlit na úkolu 8.

Úkol 8

Uvažujme o dvou fiktivních ekonomikách: jedna je Gama a druhá Omikron⁶. Země Gama je velmi chudá, její obyvatelé mají nízkou produktivitu práce a jedinou položkou hrubého domácího produktu, tedy jediným, co se v této zemi v roce 2017 vyprodukovalo, bylo 10 tun obilí. Předpokládejme, že jedna tuna obilí stojí 160 dolarů. Hodnota hrubého domácího produktu v zemi Gama v roce 2017 tedy byla 1600 dolarů. Stát Omikron je bohatší, produktivita práce je zde vyšší, a v roce 2017 zde bylo vyprodukováno 1000 tun obilí. Pokud i tady předpokládáme stejnou cenu jako v zemi Gama, tedy 160 dolarů za tunu obilí, dosáhne v roce 2017 hodnota omikronského hrubého domácího produktu 160 000 dolarů.

V roce 2018 se produkce obilí v obou zemích zvýšila: v zemi Gama na 16 tun a v zemi Omikron na 1100 tun obilí. Pokud budeme předpokládat, že cena obilí zůstala stejná, bude v roce 2018 hodnota hrubého domácího produktu země Gama 2560 dolarů a v zemi Omikron to bude 176 000 dolarů.

Vypočítejte tempo růstu hrubého domácího produktu v roce 2018 oproti roku 2017 v zemi Gama a v zemi Omikron.

Řešení úkolu 8

Země Gama:

2017 hrubý domácí produkt Gama = 1 600 dolarů

2018 hrubý domácí produkt Gama = 2 560 dolarů

$$r = \text{tempo růstu v roce 2018/2017} = \frac{2560 - 1600}{1600} \cdot 100 = 60 \%$$

⁶ V úkolu 8 pracujeme s mnoha zjednodušeními. Tato zjednodušení nám umožní soustředit se na hlavní cíl úkolu a nezabývat se detaily, které jsou pro nás v tuto chvíli nepodstatné.

Země Omikron:

2017 hrubý domácí produkt Omikron = 160 000 dolarů

2018 hrubý domácí produkt Omikron = 176 000 dolarů

$$r = \text{tempo růstu v roce 2018/2017} = \frac{176\,000 - 160\,000}{(160\,000)} \cdot 100 = 10\%$$

Zjištěné výsledky výpočtů nám říkají, že meziroční tempo růstu hrubého domácího produktu v roce 2018 bylo v zemi Gama 60 % a v zemi Omikron 10 %.

Kdybychom tedy hodnotili (tj. porovnávali) ekonomickou dynamiku v zemích Gama a Omikron a vycházeli bychom pouze z těchto dvou údajů o meziročním tempu růstu hrubého domácího produktu, jednoznačně bychom mohli a museli říct, že ekonomický růst v zemi Gama je mnohem vyšší než v zemi Omikron. Takovéto hodnocení by sice bylo formálně správné, ale zároveň velmi zjednodušené. Země Gama dosáhla vyššího tempa růstu díky tomu, že hodnota jejího hrubého domácího produktu byla v roce 2017 absolutně velmi nízká a i malé zvýšení se pak v procentech projevovalo jako vysoká hodnota.

K různým nepřesnostem a zkreslením může docházet rovněž při hodnocení vývoje odvětvové a sektorové struktury ekonomiky. K ekonomickým odvětvím patří například: těžba surovin, zpracovatelský průmysl, zemědělství, lesnictví, doprava, stavebnictví, služby apod. Jednotlivá odvětví se pro statistické a jiné účely sdružují do sektorů.

Úkol 9

Vyjmenujte a stručně charakterizujte základní sektory národního hospodářství.

Řešení úkolu 9

Rozlišujeme čtyři základní ekonomické sektory: primární, sekundární, terciární a kvartérní sektor.

Primární sektor = prvovýroba zahrnuje činnosti, které zpracovávají přírodní zdroje. Patří sem zemědělství, lesnictví, lov, rybolov, hornictví a těžba.

Sekundární sektor tvoří různá odvětví zpracovatelského průmyslu (druhotné zpracování surovin), potravinářský, textilní průmysl, stavebnictví apod.

Terciární sektor je sektor služeb, kam patří obchod, cestovní ruch, finanční služby, zdravotnictví, školství, skladování, doprava a mnoho dalších činností.

Kvartérní sektor zahrnuje vědu, výzkum, informační a komunikační technologie a další činnosti, které jsou založené na znalostech.

Když se v současnosti mluví anebo píše o změnách ekonomické struktury, většinou se zdůrazňuje klesající podíl prvovýroby (tedy primárního sektoru) a sekundárního sektoru na tvorbě hrubého domácího produktu, a zdůrazňuje se velký a rostoucí význam a podíl terciárního a kvartérního sektoru, tedy růst významu služeb, informatiky a vědy. Tento trend je zcela zřejmý zejména ve vyspělých zemích. Například: Ve Spojených státech amerických je v současnosti podíl zemědělství na hrubém domácím produktu méně než 2 % a podíl lidí zaměstnaných v zemědělství na celkové zaměstnanosti je rovněž méně než 2 %. Podíl průmyslu na hrubém domácím produktu je něco přes 20 % a podíl služeb na celkovém hrubém domácím produktu představuje více než dvě třetiny jeho úrovně. Přitom ale zemědělská produkce Spojených států tvoří přibližně 15 % celkové světové zemědělské produkce a USA jsou největším světovým vývozcem zemědělských plodin na světě. To znamená, že pokles podílu tohoto odvětví na hrubém domácím produktu neznamena absolutní snížení výkonnosti zemědělství, ale pouze snížení podílu zemědělství na celkové ekonomické výkonnosti při jeho absolutním růstu, a výrazný růst výkonnosti jiných odvětví. V minulosti byl procentuální podíl zemědělství na tvorbě hrubého domácího produktu podstatně vyšší, ale absolutně byla celková produkce jenom zlomkem dnešní úrovně. S prudkým rozvojem průmyslu a posléze služeb a kvartérního sektoru se podíl zemědělství postupně snižoval, i když jeho ekonomická výkonnost rostla.

VI. Závěr

Výše uvedený text i příklady si kladly za cíl ukázat, že interpretace ekonomických dat vyžaduje nejenom znalost čísel a výpočtů, ale i znalost ekonomické teorie a schopnost rozumět ekonomickým souvislostem. Ekonomická data je třeba vždy chápat ve vzájemných vztazích. Nelze sledovat pouze jeden vybraný kvantitativní údaj a vyvozovat z něj „důležité ekonomické závěry“. Takový způsob uvažování vede k mnoha nepřesnostem a chybám.

Na úplný závěr si dáme malé zopakování v podobě úkolu 10.

Úkol 10⁷

Jana zaplatila 1 500 Kč za školení o novém občanském zákoníku. Až později se dozvěděla, že ve stejné době jako toto školení bude na univerzitě, kde studuje, velmi zajímavá přednáška, které by se Jana ráda zúčastnila. Přednáška je zdarma, ale Jana ji oceňuje mnohem více než školení, které má pro ni hodnotu odpovídající ceně, kterou zaplatila. Kdyby Jana věděla o přednášce na vysoké škole, nebyla by si školení kupovala. Peníze za školení jí samozřejmě už školící firma nevrátí a Jana neví o nikom, komu by vstup na školení prodala, aby mohla jít na přednášku, ale nepřišla zbytečně o 1 500 korun.

Rozhodněte, kdy se Jana zachová ekonomicky racionálně:

- a) Když půjde na přednášku a nechá propadnout vložné na školení 1 500 korun.
- b) Když půjde na školení, které už zaplatila, i když to pro ni znamená, že nebude moci jít na přednášku, kterou ona sama považuje za lepší a důležitější než školení.

Svůj názor zdůvodněte.

⁷ Úkol je převzatý z publikace: HRBKOVÁ, J. a kol.: Společenské vědy pro techniky. Praha: Grada Publishing 2015. ISBN 978-80-247-5588-5, s. 20.

Řešení úkolu 10

Pokud Jana považuje přednášku za prospěšnější než zaplacené školení, měla by jednoznačně zvolit možnost a).

Cena za školení je pro ni samozřejmě ztrátou a ona na tom bude hůře než její kolegové, kteří si školení nezaplatili. Ale pokud by upřednostnila přednášku před školením v případě, že by nic neplatila, měla by ji upřednostnit i v situaci, když zbytečně vydala 1 500 korun. Jsou to totiž pro ni už utopené náklady, které se nijak nezmenší tím, že Jana zvolí nižší užitek ze školení před vyšším užitekem z přednášky.

Pracovní sešit je nedílnou součástí nového vzdělávacího programu
„Knihovny jako zdroj primárních informací“,
který je vytvořen v rámci projektu financovaného z OP VVV:
„Informace pro rozvoj demokratické společnosti“,
reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008181.

Autorka: Ing. Jana Hrbková, Ph.D

INFORMACE
PRO ROZVOJ
DEMOKRATICKÉ
SPOLEČNOSTI

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

